

Geachte genodigden,
Beste VVA-vrienden,

Waar kunnen we VVA Regio Brugge plaatsen? Boudewijn Bouckaert, de gastspreker van vandaag, zal daarop antwoorden: 'Binnen denkend Europa'. En professor Bouckaert stelt zich kritisch op tegen dat 'Denkend Europa', 'de intellectuele goegemeente', zoals hij dat noemt. Deze voormalige mandataris van de Lijst Dedecker stelt dat Europa zich graag profileert als het continent van de waarden, tegenover het continent van het geld - de Verenigde Staten - en het continent van de macht, China. Dat Europese waardenpatroon hecht weinig belang aan de waarden van de vrije markteconomie zoals vrijhandel, contractuele vrijheid of het respect voor legitiem verworven eigendomsrechten. Heel wat intellectuelen zijn maar koele minnaars van het kapitalisme, dat als een noodzakelijk kwaad wordt beschouwd, maar eigenlijk onze welvaartsmachine is. Aldus professor Bouckaert.

De oorzaak voor dit scepticisme zoekt Boudewijn Bouckaert onder meer in de jaloezie. Intellectuelen vinden dat de markt hen niet de waardering – en dus ook niet de verloning – geeft die hen toekomt, terwijl – en ik citeer – *'de eerste de beste ongeschoolde maar ondernemende en hard werkende pummel massa's winst kan opstrijken'*.

Onze gastspreker laat er geen twijfel over bestaan over wie hij het heeft: universitair, leraars, mediamensen enz. Hij voegt eraan toe dat vele academici in beroepen genesteld zitten die relatief losstaan van het marktgebeuren. Zij zitten veilig verscholen in vaste overheidsbaantjes, die immuun zijn voor marktschommelingen.

Hij doet ons nadenken. Het imago van de vrije markteconomie, een zachtere term voor het kapitalisme, heeft sinds het ontstaan van VVA Regio Brugge inderdaad een aantal bokkesprongen gemaakt. In 1970 was ik vijftien jaar en stond het kapitalisme niet hoog aangeschreven. De kleinkunst kende toen haar bloeiperiode met zangers als Jzef Vanuytsel die zich cynisch uitdrukte over de *'High Society, de kruim van het volk'*. Miek en Roel namen het op voor Jan met de pet die zijn hoed had opgezet en in 1973 eindigde Boudewijn De Groot zijn lied over 'de eenzame fietser' met: *'Maar liever dat nog dan een bord voor zijn kop van de zakenman, want daar wordt hij alleen maar slechter van'*.

We leefden in de nadagen van 1968, een jaar voordien had de olieramp met de Tory Canyon plaats gehad en twee jaar later zou de club van Rome zijn eerste

rapport uitbrengen. We discussieerden zelfs over Marcuse, zonder zijn boek gelezen te hebben uiteraard, die de een-dimensionele mens beschreef die voortdurend uit is op materieel gewin en zo zijn geluk voorbij rent.

In 1973 brak de oliecrisis uit die de toenmalige Nederlandse premier Joop Den Uyl deed zeggen: *'de tijden van vroeger komen nooit meer terug'*. Op die crisis werd eerder lamelendig gereageerd met maatregelen rond werktijdverkorting of de massale aanwerving van werkelozen in overheidsdiensten. Toen we op het einde van de jaren zeventig afgestudeerd waren, belandden veel jonge academici in statuten van tewerkgestelde werkeloze. Het zag er toen uitzichtloos uit en er kwam reactie uit de Angelsaksische wereld in de persoon van een Amerikaanse filmacteur en een Engelse kruideniersdochter.

Het begin van de jaren tachtig betekende ook de doorbraak van de informatica op de werkvloer en in het dagelijks leven. De pc verscheen op iedere werktafel. Die informatisering leidde tot een sterke productiviteitsstijging bij de bedrijven en premier Martens kon op het einde van dat decennium verklaren dat *'het einde van de tunnel'* in zicht was.

De voortschrijdende technologie leidde ook tot catastrofes. In 1986 ontplofte de kerncentrale van Tsjernobyl en dat is een onderschatte factor in de verklaring voor wat zich drie jaar later zou voordoen: de val van de Berlijnse muur. Tsjernobyl heeft Gorbatsjov doen inzien dat het communistisch blok onmogelijk de technische superioriteit van het Westen kon bijbenen en vond het daarom verstandiger de pijp aan Maarten te geven.

De jaren negentig luidden het 'einde van de geschiedenis' in: het tweespan democratie/kapitalisme zou de wereld veroveren. Alle landen zouden onvermijdelijk moeten overschakelen op dit besturingssysteem. Voortaan werd de geschiedenis van de wereld de geschiedenis van het kapitalisme. Weliswaar zou dit met de nodige schokken gebeuren, maar de einduitkomst stond vast.

Die schok kwam er op 11 september 2001 en de reactie van de Verenigde Staten was ferm. De *'schurkenstaten'* moesten worden omgetoverd tot liberale democratieën, desnoods met de wapens. In het eerste decennium van de eenentwintigste eeuw beleefde het *'westers universalisme'* zijn hoogtepunt. Lang heeft het niet geduurd. In 2008 brak de financiële crisis uit waarover de vraag rijst of zoiets een ongeval is dat te wijten is aan de hebzucht van onethische kapitalisten – het standpunt dat professor Bouckaert formuleert - of inherent is aan de werking van het kapitalisme. In de zeventiende eeuw zorgde

speculatie op tulpenbollen al voor een crisis in de republiek der Verenigde Provinciën, die door Marx het voorgeborchte van het kapitalisme werd genoemd.

Speculatie, die leidt tot een virtuele economie, werd al voor 2008 in vraag gesteld en de verdedigers van het kapitalisme poneerden dat speculanten geen blinde gokkers zijn, maar hun transacties baseren op grondig economisch onderzoek. Door de speculatie wordt hun kennis razendsnel omgezet in concrete prijzen. Gezond beleid wordt door de speculanten beloond, slecht beleid bestraft. Op die manier zijn virtuele en reële economie met elkaar verbonden, speculanten zijn de waakhonden van de wereldeconomie.

Het werd een ruw ontwaken toen Lehman Brothers failliet ging. Wanneer kopen en verkopen van financiële producten alleen maar dient om winst te halen uit de transacties, komt men in een artificiële en op de duur onhoudbare toestand terecht.

In 2008 was de film 'an inconvenient truth' twee jaar oud. Sindsdien heeft die thematiek alleen maar aan belang gewonnen. Zoals de evolutietheorie van Darwin 160 jaar geleden het christendom op zijn grondvesten deed daveren, ondermijnt de thematiek van die film het wezen van kapitalisme: dreigt het ongebreidelde streven naar materiële lotsverbetering de aarde te vernietigen?

Intussen barstte overal in de wereld discussies los rond de verloning van topmanagers en het fiscale statuut van multinationals. De Franse econoom Thomas Piketty argumenteerde dat de ongelijkheid toeneemt. In de drie decennia na de Tweede Wereldoorlog, les 'trente glorieuses', had de gewone man mee kunnen profiteren van de vooruitgang van de economie, sinds 1980 is dat veel minder het geval. De grote vermogens gaan er veel meer op vooruit dan het gemiddelde inkomen.

Al deze elementen hebben de populariteit van het kapitalisme zwaar onder druk geplaatst. Dit systeem is erop gericht om iedere mens zoveel mogelijk geld te doen verdienen en uiteindelijk zoveel mogelijk geld te doen uitgeven. Is dit de manier waarmee we de problemen van de toekomst moeten aanpakken?

Er zijn een aantal factoren die in het voordeel van het kapitalisme pleiten. Tot nader order is economische groei het enige middel om problemen als vergrijzing, migratie, armoede of begrotingstekorten te beheersen.

Logischerwijze werd het concept '*duurzame groei*' ontwikkeld. Dat wil zeggen:

niet zomaar groei, maar groei die aan een aantal voorwaarden inzake milieu en welzijn voldoet. Dat betekent dat het een moeilijker te realiseren groei wordt.

Nu blijkt dat het kapitalisme het best functioneert wanneer de mens het moeilijk heeft. Het ontstaan van dit economisch stelsel wordt in verband gebracht met de christelijke godsdienst, meer bepaald het calvinisme. Een aantal aspecten uit die leer, zoals de strenge levenshouding, de noeste arbeid en het investeren, zijn ook kenmerken van de voorbeeldige kapitalist. Het kapitalisme heeft een getormenteerde '*Adam in ballingschap*' nodig om behoorlijk te functioneren. Denk aan de verslagen, vernederde, beschaamde Duitsers die na de oorlog het '*Wirtschaftswunder*' gerealiseerd hebben. Zal de angstige, door natuurrampen bedreigde mens van de eenentwintigste eeuw op dezelfde manier reageren en zo in staat zijn om de ecologische omslag te realiseren?

Het is ook duidelijk dat innovatie en technologie noodzakelijk zijn om de problemen die op ons afkomen aan te kunnen. Kapitalisme en technologie gaan hand in hand. Een omgeving vol competitie is een omgeving vol innovatie. Maar hoe zal de bevolking op die veranderingen reageren? Nu al voelen heel wat mensen zich vergeten in het proces van de digitalisering en dreigt er een tweespalt in de samenleving. Bovendien, is het niet naïef om te denken dat technologie alleen de oplossing zal zijn voor de klimaatverstoring?

De vrije markteconomie zorgt ook voor een wereldwijd netwerk van handelsbetrekkingen. Wellicht zijn die de sterkste garantie om de wereldvrede te bewaren. De Franse filosoof Montesquieu zag in '*le doux commerce*' een middel om de Europese bevolking te bevrijden van de demonen van het religieus fanatisme. Handel drijven wordt in onze tijd als een middel beschouwd om allochtonen te integreren. Maar maken we ons niet te veel illusies rond '*le doux commerce*'? Elf jaar geleden, in april 2011, kwam prof. Piet Van Poucke van de Universiteit Gent ons spreken over de '*Russische tandemdemocratie*', het duo Poutine-Medvedev dat rust in Rusland had gebracht na de chaotische Jeltsin jaren. Volgens de spreker hoefden we niet te vrezen voor een agressief Rusland omdat het land behoefte heeft aan goede relaties met het Westen.

Bij dit alles rijst de vraag of die positieve elementen van het kapitalisme volstaan om dit economisch stelsel te laten overleven. Het blijft een onderwerp van discussie dat interessant blijft, en zelfs fundamenteel voor onze samenleving.

Aan het eind van dit uiterst bondig overzicht van vijftig jaar kapitalisme heb je het gevoel dat je als gepensioneerde voor dezelfde vragen staat als in de periode toen je puber was: leidt onze manier van leven naar een catastrofe? Met dat verschil dat recente ontwikkelingen de vraag maar prangend maakt dan vijf decennia geleden. Het valt op hoeveel maal je de verzen die Louis Neefs een halve eeuw geleden de wereld instuurde, nu op de radio kunt beluisteren: *'Vergeet voor een keer hoeveel geld een miljoen is, de wereld moet nog een eeuwigheid mee.'*

Zelf hebben wij als academici met onze comfortabele job en ons comfortabel inkomen duchtig geprofiteerd van de weldaden van het kapitalisme. In die zin heeft prof Bouckaert gelijk dat het hypocriet zou zijn om het de grond in te boren. Maar hij zal het er ook mee eens zijn dat er heel wat vragen rond rijzen en dat wie die vragen stelt, niet meteen als een collectivist of een geitenwollensok moet worden weggezet. Zijn antwoord zal ongetwijfeld het debat verrijken.

Dat zullen we in de komende jaren zeker nodig hebben: een rijke debatacultuur, want in het huidige maatschappelijk klimaat staat die onder druk. Welk standpunt je ook durft innemen: je wordt door de enen ongenueanceerd de hemel in geprezen en gekraakt door de anderen.

Daarmee is het nut van een vereniging als de onze bewezen. Wie onze jaarprogramma's bekijkt, merkt dat we vijftig jaar lang de polsslag van de samenleving hebben aangevoeld.

Het was en is voor mij een hele eer om voorzitter te zijn van deze vereniging. In het voorbije decennium heeft het bestuur, dat al die jaren quasi onveranderd is gebleven, VVA Regio Brugge draaiende gehouden. En daarvoor wil ik mijn collega's danken. Het ledenaantal blijft op peil, de financiën zijn gezond, de programma's aantrekkelijk. We kampen alleen met het probleem van de veroudering. De vergrijzing blijkt het eerst toe te slaan in het verenigingsleven. Vertel daarom jullie kinderen en kleinkinderen over de VVA, toon hen 't Gouden Ezelsvel waarover onze nationale voorzitter u zal vertellen, wellicht zullen ze de smaak te pakken krijgen.

Jongeren zullen beseffen dat het aangenaam en zelfs noodzakelijk is dat je regelmatig in een ontspannen sfeer uit je beroepskring naar buiten treedt om met allerlei thematieken in contact te komen. Ik ken alvast iemand die zit te popelen om zijn zeg te doen over de problematiek die ik heb aangesneden.

Professor Bouckaert, graag nodig ik u uit om een bladzijde bij te schrijven in de rijke debatcultuur van VVA Regio Brugge. Ad multos annos!